

Gyorgyovich Miklós – Kollár Dávid
*Egy élhető ország kritériumai –
társadalmi narratívák*

Bevezető gondolatok

A 21. században egyre markánsabban jelenik meg az a szándék, hogy a társadalmak fejlettségét és az egyének életminőségét ne csak makrogazdasági mutatókon keresztül ragadjuk meg, hanem a lakosság életminőségét, a társadalmak élhetőségét állítsuk a fókuszba.¹ Az élhetőség szótári meghatározása szerint olyan környezet, amely alkalmas arra, hogy élni lehessen benne, vagy ahol érdemes élni.² A fogalomhoz leggyakrabban társított kifejezések közé a boldogság, az elégedettség, az anyagi biztonság és az önmegvalósítás sorolható.³ Az élhetőség koncepcióját és a hozzá kapcsolódó társfogalmakat megragadni igyekvő meghatározások alapvetően két eltérő – ám egymással szorosan összefüggő – pályán haladnak. Míg az egyik az élhetőség strukturális-materiális tényezőit állítja a fókuszba, a másik alapvetően a szubjektív-individuálisan meghatározott tényezőkre fókuszál.⁴ Előbbi (strukturális-materiális) arra az előfeltevésre épül, hogy vannak a jó élethez minden ember számára elengedhetetlen tényezők. Ezek közé tartozik a lakosság megfelelő bérszínvonala,⁵ az intra- és az intergenerációs társadalmi mobilitás lehetősége,⁶ az intézmények hatékony és átlátható működése,⁷ a közbiztonság és az egészségesen leélt élet elősegítése.⁸ Ezzel szemben a jólét szubjektív jellegzetességeit előtérbe helyező megközelítések elsősorban arra a belátásra alapoznak, hogy az

---

¹ Vö.: Stiglitz et al. 2009; Anand 2016; OECD 1976.

² Google: Liveable.

³ Vö.: Anand 2016; Miskolczi et al. 2022.

⁴ Miskolczi et al. 2022.

⁵ Goldsmith 1996.

⁶ Corak 2013; Chan 2017.

⁷ Kroll 2008; Glatz–Eder 2020.

⁸ Miskolczi et al. 2022.

individuumoknak eltérőek az igényei, céljai, szükségletei és élethelyzetei. Míg az elégedettséget és a boldogságot egyes embereknél például egy új táskák megvásárlása okozza, addig másoknál egy könyv elolvasása, vagy éppen egy jó étel elfogyasztása. Eszerint az élhető társadalom az, amely támogatja az egyéneket vágyaik és céljaik megvalósításában.

Ez összecseng Stuart Mill társadalmi szabadságról alkotott nézeteivel, szerinte ugyanis a társadalmi intézmények – vagyis általában a strukturális komponensek – feladata a minél változatosabb individuális élettervek biztosítása, mivel „az egyéniség szabad fejlődése a jólét egyik leglényegesebb tényezője”,⁹ vagy másképp kifejezve „egyéniségének fejlesztésével egyenes arányban válik minden ember értékesebbé a maga számára, és így lesz képessé rá, hogy értékesebbé váljék a faj számára is”.¹⁰ Ebben a kontextusban a strukturális tényezők (intézmények) legfontosabb funkciója, hogy az egyes élettervek megvalósításához szükséges szabadságot biztosítsák.¹¹ Ez összhangban van Amartya Sen képességelméletével, amely szerint az egyéni és társadalmi jólét fogalmi és ebből következően az élhetőség a tevékenységek/létállapotok (*functionings*) és képességek (*capabilities*) révén konceptualizálhatók legsikeresebben.¹² A tevékenységek/létállapotok egy olyan életvitel körvonalait rögzítik, amelyet egy adott helyzetben elérhetünk, a képességek pedig azok, amelyek lehetővé teszik ezt. Explicit módon kifejezve, „[a] tevékenység/létállapot egy személy állapotának a részletét reprezentálja – pontosabban azokat a különböző dolgokat, amelye[ke]t sikerül végrehajtania, vagy amely állapotokat sikerül elérnie az élete során”.¹³ Ezzel szemben a képességek „kifejezés a tevékenységek/létállapotok alternatív kombinációira utal, amelyeket egy személy el tud érni, és amelyek közül választhat egy kollekción”.¹⁴ Ebben a kontextusban az élhetőség (materiális és immateriális értelemben egyaránt) egy olyan állapot körvonalait rajzolja meg, amelyben az állampolgárok magas lehetőségpotenciállal rendelkeznek, vagyis birtokukban vannak azok a „képességek”, amelyek révén a számukra kívánatos életet megvalósíthatják. Ezzel összecseng Christian Welzel és Ronald Inglehart empirikus elemzése, amely szerint makro- és mikroszinten is kimutatható egy erős összefüggés az ágencia (a cselekvőképesség élménye) és az étellel való elégedettség között. Vagyis a cselekvők azokban a társadalmakban elégedet-

---

⁹ Mill 1994, 66.

¹⁰ Uo. 73.

¹¹ Pápay 2010, 78.

¹² Sen 1986.

¹³ Sen 1993, 31.

¹⁴ Uo.

tebbek és boldogabbak, ahol magas hatóképeséggel, az életük alakítása feletti kontrollal rendelkeznek.¹⁵ Más szavakkal, a társadalmi jólét és az élhetőség fogalmain keresztül konceptualizált mintázatok azokban a társadalmakban valósulhatnak meg a legsikeresebben, amelyekben a kiszámítható módon működő intézmények és társadalmi gyakorlatok teret engednek az emberek számára saját céljaik és igényeik megvalósításához.

A társadalmi indexek margójára

Az „élhető” társadalom megalkotásának és fenntartásának vágya az emberiséggel egyidős, amelyet a társadalomtudományok is különböző megközelítésekkel és eredményességgel igyekeznek támogatni. Részben ezt a célt szolgálják az utóbbi fél évszázadban elterjedt ún. „társadalmi indikátorok” (vagy „mutatók”, „indexek”),¹⁶ amelyek alapot próbálnak nyújtani egy vagy több társadalom körülményeinek adott szempontokból történő átfogó megítéléséhez.¹⁷ Az OECD 1976-ban már nyolc „elsődleges célterületet” vett górcső alá mérőeszközének használatakor: az egészséget, az egyéni fejlődést (a tanulás révén), a foglalkoztatás és a munka minőségét, az idő- és szabadidő-eltöltést, a javakhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférést, a fizikai környezetet, a személyes biztonságot és igazságszolgáltatást, valamint a társadalmi részvételt. A tématerületek kiválasztásának egyik szempontja volt, hogy ezek egyfelől – tágan értelmezett – politikai jelentőséggel is bírnak, másfelől számszerűsíthetők, így relatíve könnyen felderíthetők, értelmezhetők, és időbeni változásuk is könnyen detektálható. Ezen instrumentumok korabeli úttörőinek is meggyőződése, hogy fontos szerepet játszhatnak a közpolitika alakításában, az állampolgárok jólétének helyi, országos vagy akár nemzetközi szinten történő szabályozásában.¹⁸ Az elsőket követően tömegesen jelentek és jelennek meg olyan indexek, amelyek arra vállalkoznak, hogy – adott társadalmi jelenséget, problémát hol szűken, hol tágan értelmezve – feltárják a vizsgálatba vont országcsoportok helyzetét. Kutatásunkat megelőzően 27 olyan indikátort gyűjtöttünk össze, amely Magyarországról is kvantifikált ál-

---

¹⁵ Welzel–Inglehart 2010.

¹⁶ A kifejezés Raymond Augustine Bauer (1966) nevéhez fűződik, aki még az amerikai úrprogram társadalomra gyakorolt hatásának tanulmányozására állította össze *Social Indicators* című esszégyűjteményét.

¹⁷ Vö.: OECD 1976.

¹⁸ Vö.: Tomy 2015.

lításokat fogalmaz meg. Megfigyelhető, hogy ezen jelentésekben hazánk hol elől, középtájon, ritkábban hátrébb szerepel. Ezek a jelentések adott esetben valóban viszonylagos kapaszkodót, támpontot jelenthetnek a terület döntéshozói számára, ugyanakkor mindenképpen számolni kell e skálák deficitjeivel is. Egyfelől az OECD is rámutat, hogy a kutatásokhoz használt egyes fogalmak társadalmanként és időben is eltérhetnek, továbbá nem minden fogalomnak van széles körben elfogadott egységes, standardizált mérőszáma az egyes országokban. Másfelől országonként eltérhetnek a kulturális és az értékrendi preferenciák is, amit fontos figyelembe venni a közvetlen kérdésen alapuló, összehasonlító elemzések során. Ezzel összefüggésben bizonyos tématerületek sikerindikátorai is elüthetnek az eltérő kulturális hátterű társadalmakban, így amit adott országban a nemzetközileg egységes módszertan alapján jónak és kívánatosnak tekintenek, az más nemzet esetében ezzel akár ellentétes is lehet.

Éppen ezért a társadalmi mutatók megfelelő helyiértékén való és nem végletes értelmezése, az ok-okozati összefüggések részletes háttérelmzése is kritikus szempont, hiszen egyedül ilyen használata könnyítheti meg e gyakorlatok nemzeti adaptálását vagy fenntartását.¹⁹ Másrészt nem haszontalan elképzelés egyes esetekben a nemzetközi mutatók kizárólag hazai vagy régiós szinten történő, részletesebb vizsgálata sem, amelyre egy elnagyoltabb, sok esetben az egész világra kiterjedő, standardizált módszerű kutatás csak rendkívül felszínesen képes. Ennek oka, hogy a standardizált módszertan miatt óhatatlanul kihagyhatnak a sikerindikátorok közül olyan tényezőket, amelyek nemzeti vagy régiós szinten kiemelkedő fontosságúak az adott társadalom számára (például család, vallás, nemzeti hagyományok, a kultúra egyes egyedi elemei). Papíron tehát egy társadalom akkor sikeres a kutatás szempontjából, ha a mérésbe bevont mutatók erre utalnak. Ennek elmaradása azonban még nem feltétlenül jelenti a társadalom sikertelenségét.

Mindezekkel a belátásokkal összhangban jelen kutatásunk célja, hogy az élhetőség jellemzőinek empirikus megragadásakor szimultán vizsgáljuk a strukturális tényezőkre és egyéni helyzetre vonatkozó attitűdöket. Részben az előbbieken tárgyaltakra hivatkozva a társadalomtudományi kutatócsoport szerette volna megismerni a magyar társadalom jelenlegi és a minden-

---

¹⁹ A legegyszerűbb példa talán a bűnügyi mutatók. Vagyis az erőszakos bűncselekmények számának növekedése jelenthet természetesen bűnözésszám-növekményt is, de azt is, hogy javult a társadalomban a bűncselekmények bejelentési lehetősége, esetleg érzékenyebb lett a társadalom bizonyos devianciákra, illetve azt, hogy éppen a rendőrség dolgozik magasabb minőségben, mint korábban, így a regisztrált esetek számának növekménye akár pozitív tendenciára is utalhat.

napjait valóban alakító ún. „élhetőségi” szempontjait, hogy ne kizárólag a nemzetközi felmérésekből vonhassunk le következtetéseket, hanem az itt élők által narrált szempontok szerint vegyük górcső alá és alakítsuk indikátorokká, majd pedig kvantifikáljuk azokat a területeket, amelyek Magyarországot komfortosabbá tehetik. A kutatás célja tehát egy olyan társadalom-keresztmetszeti kép felvázolása volt, amely a tudomány módszertani keretein belül, de elsősorban az állampolgárok elképzeléseire épül, és különböző társadalomszervezési tematikák mentén mutatja be Magyarország kvázi ideáltipikus állapotát – elsősorban a polgárok, másodsorban az adott szakterületek mentén megszólaltatott szakértők szemével. Tanulmányunkban kutatásunk egyes részfázisainak legfőbb eredményeit mutatjuk be, hozzátevé, hogy bár kutatásunk alapkövét a fókuszcsoporthoz tartozók beszélgetései fektették le, és a szakértői interjúk tették mélységeiben is érthetővé az állampolgári attitűdöket, terjedelmi korlátok miatt főleg az ezekből formált kvantitatív eredményekre koncentrálunk, előbbieket pedig csak összegzően mutatjuk be.

Egy élhető ország indikátorai – módszertani megközelítések

A kutatás három módszertani lábra épült. 2022 márciusában nyolc darab hatfős fókuszcsoporthoz tartottunk online, különböző társadalmi rétegekbe tartozó, eltérő élethelyzetű személyekkel, akiket az ország különböző pontjairól és eltérő méretű településeiről rekrutáltunk. A csoportbeszélgetések célja az „élhetőség”, valamint a kapcsolódó fogalmak feltárása és tartalmi feltöltése volt a lakosság narratíváival, hogy így határozzuk meg a kutatás későbbi szakaszaiban vizsgálandó területeket is.

A márciusi fókuszcsoporthoz követően április–júniusban húsz szakértői interjú felvételére került sor a lakosság által az előbbieken megnevezett szakterületek kutatóival, döntéshozóival. Ezek során egyfelől azokat a területeket és megközelítéseket „érvényességét” vizsgáltuk meg, amelyeket a lakossági csoportok feltártak előttünk, továbbá a megszólaltatott szakértők segítségével felvázoltuk az adott területek esetleges további hiányosságait, fejlesztési irányait, beavatkozást igénylő pontjait.

Végül 2022 áprilisában egy ezerfős, 15 perces, telefonos lakossági kérdőívvel zártuk a sort. A kérdőívben szintén a fókuszcsoporthoz tartozók által feltárt „élhetőségi” narratívák révén térképeztük fel a magyar lakosság preferenciáit a kérdésben. A minta a hazai felnőtt társadalmat nem, korcsoport, iskolai végzettség és településtípus szerint reprezentálta. A mintavételből fakadó hibákat iteratív súlyozással korrigáltuk.

Élhető Magyarország a lakosság szemével

A lakossággal, majd a szakértőkkel történt beszélgetések a kutatás alapját képezték, hisz a későbbi kutatási módszerek tartalmi megalapozását segítették elő, terjedelmi okokból azonban ezeknek csak a végső narratíváit ismertetjük. A csoportbeszélgetés vezérfonalát szándékosan egy laza, félig strukturált kérdéscsoport képezte, hogy mindvégig nagy teret engedjünk az asszociatív megnyilvánulásoknak is, amelynek eredményeképpen végül az „élhető ország” fogalmához összesen 83 lakossági megközelítést regisztráltunk.²⁰ Ezekből 8+2 olyan tématerületet azonosítottunk, amelyek lényegében hézagmentesen lefedik a csoportokon megjelentek véleményeit. Szakértő alanyainkat ezt követően úgy választottuk ki, hogy kutatási vagy munkaterületük ezen tíz szegmenst mindenképp lefedje. A csoportos és négyszemközti beszélgetések tartalma a következőképpen foglalható össze:

1. táblázat:²¹ A fókuszcsoportokon és szakértői interjúkon felmerült élhetőségi szempontok és narrált tartalmuk

Élhetőségi szempontok	Az élhetőségi szempontok tartalma a lakosság szerint	Az élhetőségi szempontok tartalma a szakértő megszólalók szerint
Asszociációk	Stabil és fejlett gazdaság Létebiztonság, jó életszínvonal Tervezhető jövő, jó jövedelem, munkalehetőség Jól működő, egyformán elérhető oktatás és egészségügy Biztonság, közbiztonság Környezetvédelem, sok zöldterület Egymás és egymás munkájának megbecsülése Béke, nyugalom Szabadság Lehetőségek Következetes, átlátható kormányzás Jó infrastruktúra, jól szervezett tömegközlekedés Akadálymentes épületek, utak, közlekedési eszközök	Megbecsültség/„respektus” (a társadalom tagjainak egymás iránti, a munkaadó és az állam respektusa) Felelős gondolkodású társadalom (mindenki felelősséget vállal önmagáért, tetteiért, környezetéért) „Biztonság” (anyagi, fizikai, jövőt érintő biztonság [„béke”]) „Otthonlét”, „helyemen vagyok”-érzet (a kulturális hagyományok fenntartása, a kárpát-medencei kulturális és nemzeti sokszínűség tudatosítása) Fenntarthatóság (gazdaság és ökológia egyensúlya, fenntartható egyéni fogyasztás, egészséges természeti környezet, diverz, sokszínű ökoszisztéma megtartása) Megfelelő munkaerőpiac (munkalehetőségek, szakmai közösségek, tervezhetőség, kisebb munkaterhelés, magasabb bér) Állam és magánszféra egyensúlya (alulról szerveződés támogatottsága, felelősségi szintek optimális beállítása) Közlekedés, mobilitás szervezethege (választható, egymást kiegészítő magán- és tömegközlekedés, gyors, dugómentes, hálózatba szervezett infrastruktúra, komfortos, de fenntartható tömegközlekedés)

²⁰ Ezek közül természetesen egyes diskurzusok (például anyagi biztonság) számtalanszor felmerültek, de itt ugyanúgy egyetlen megközelítésnek tekintettük, ahogy az egészen egyedi meglátásokat is.

²¹ A tanulmányban szereplő ábrák és táblázatok forrása: Századvég-felmérés.

Élhetősegi szempontok	Az élhetősegi szempontok tartalma a lakosság szerint	Az élhetősegi szempontok tartalma a szakértő megszólalók szerint
Életszínvonal	Jövedelem, létbiztonság Anyagi biztonság (kielégítő, stabil, előre kalkulálható jövedelem) Stabil életvitel Tervezhető jövő (béke, nyugalom, lehetőségek, munkalehetőség tudata) Lakhatási lehetőségekkel való elégedettség (van saját ingatlan vagy lehetősége van vásárolni/bérelni). Saját vállalkozás esetén: átlátható, letisztított jogi és gazdasági környezet	Optimális bér- és anyagi helyzet (kifejezi a megbecsültséget, motiválja munkavégzésre, [részt] teljesítményalapú, elegendő egy relatív jólét fenntartásához [beleértve: szórakozás, társasági események, üdülés, megtakarítás]). Ehhez szükséges: ■ az állampolgárok önállóságra, felelősségvállalásra biztatása ■ magas színvonalú közoktatás ■ munkalehetőségek teremtése ■ pozitív vállalközi környezet ■ hatékony redistribúció ■ a leszakadók és veszélyeztetettek felzárkóztatása (segély „lábra állásig”) ■ alapvető jogvédelem ■ fenntartható gazdaság ■ tervezhető jövő biztosítása
Munka	Stabil munkahely Földrajzilag közeli Pozitív munkahelyi légkör Összetartó, elfogadó, egymást segítő munkahelyi közösség Modern, tiszta munkakörnyezet Lehetőség a személyes és a karrierfejlődésre Munkával arányos jövedelem érzete Munka hasznosságának érzete Testhezillő munkaterhelés Családbarát (rugalmas munkaidő, opcionális home office, gyermektolerancia) Építő jellegű visszajelzés az elvégzett munkáról Javaslattevéssel való együttműködés a vezető felé Stabil, kiszámítható, igazságos, hiteles és fair vezetés	Vállalkozói környezet nagy volumenű fejlesztése (mind több kiszámítható, munkát biztosító kkv elterjedése), Ehhez szükséges: a felelősségvállalás kultúrája ■ vállalkozói, menedzsment képzések minél fiatalabb korban ■ felelős vezetői képzés ■ a kudarcokról való nyitottság ■ turbulenciamentes, adminisztratív levezetés terhelés, kiszámítható jogi és gazdasági környezet Iskolai végzettségnek megfelelő munkalehetőség Saját munkával való egyéni elégedettség Betöltött pozíció társadalmi, munkáltatói és munkatársi megbecsültsége Pozitív munkahelyi légkör Minőségi munka belső igénye, igényes munkakultúra (Minőségi) szakmai képzések Szakmai előrelépésre való lehetőség Munkáltatói elvárások és autonómia egyensúlya Optimális utazási idő Rugalmasság (családbarát jelleg) Biztonságos, komfortos munkakörnyezet
Lakókörnyezet	Rendezett, mind zöldebb közterület, játszótérek, parkok, tiszta levegő Minőségi, élő szomszédsági kapcsolatok A közbiztonság érzete Fejlett infrastruktúra (úthálózat, járda, víz, gáz, villany, csatorna, szemétszállítás, internet) Közvetlen vagy közeli ingyenes parkolóhely (Tömeg)sport lehetősége Szórakozási, kulturfogyasztási lehetőség Közeli iskola, óvoda, bölcsőde, egyéb közintézmények Átlátható, kommunikatív önkormányzat Elérhető, megfizethető szakemberek	Lakókörnyezet rendezettsége. Ehhez szükséges: tiszta, rendezett lakókörnyezet (ami inkább a lakosok belső igényéből származó passzív és aktív tettekkel alakul, és csak másodsorban függ a helyi önkormányzattól) ■ a „közterület” valóban „közös ügynek” számít ■ magas fokú közösségi öntevékenység, alulról szervezethez ■ egymást tudatosan segítő szomszédság ■ vidéken is elérhető munkalehetőségek szélesebb választéka ■ közösségi élet és kulturfogyasztás lehetősége ■ szolgáltatások (boltok, szolgáltatások, kispárosok) elérhetősége ■ önkormányzat átlátható működése Megfelelő ingatlan: összközműves, jól szigetelt, egészséges építőanyagokból készült, alapvető helyiségekkel felszerelt. Logikus felújításpolitikák: célja a lakások energetikai jellemzőinek tömeges, de észszerű keretek között javítása, valamint az alternatív energiatermelés használatosága ■ hosszú távon megbízható befektetés ■ felhasználóbarát hitelpolitika (kiemelk a már megvalósult jó gyakorlatok megtartását) a gond nélküli parkolás biztosítottasága Elhető vidéki élet: nem jelent elszigeteltséget ■ bárkinél korlátozó feltételek nélkül megvalósítható az optimális lakóterület ■ agyelszívás visszaszorítása ■ munkaerő és munkaképes rétegek visszaszabítása ■ a földművelés és állattartás presztízisének visszaállítása ■ a vidék hagyományainak ápolása, fenntartása

Élhetőségi szempontok	Az élhetőségi szempontok tartalma a lakosság szerint	Az élhetőségi szempontok tartalma a szakértő megszólalók szerint
Egészségügy	A megelőzésre is hangsúlyt fektet Az alapszolgáltatások országos szinten közel azonos mértékben elérhetők Figyelmesebb, személyre szabott orvosi ellátás és asszisztencia Az orvos és a személyzet tudása lépést tart a szakmával Az egészségügyi dolgozókat megfizetik Épületek belső és külső területe karbantartott Intézmények optimális felszereltsége Magán- és közegészségügy egyensúlya Egészséges életvitel lehetővé teszi a táplálkozás, szűrővizsgálatok, sport)	Logikusan tervezett, átlátható betegút Kevésbé kórházcentrikus egészségügyi ellátórendszer: az ambulánsan ellátható betegeket, szűréseket alsóbb, háziorvosi szinten látják el, levéve a kórházakról ■ a háziorvosi praxisokban megjelennek plusz szakemberek (diétetikusok, gyógytornászok, mentálhigiénés szakemberek) Megelőzés: prevenció indikátorok felállítása és jutalmazása (például minél több oltást ad a háziorvos) kiterjedt szűrési rendszer (például a lakosságot is jutalmazással motiválja a részvételre) ■ egészséges életmód megjelenítése a NAT-ban ■ egészséges táplálkozás lehetőségének biztosítása a kevésbé jómódúak számára is Magánellátás és közegészségügy szétválása (a magánellátás nem kiegészítése a közegészségügynek, csak együttműködik vele minősége a kényelmi szolgáltatás nyújtásában ad többletet) Hollisztikus szemléletmód az emberrel mint egészszel foglalkozik (például az étkezést is figyelembe veszi a diagnózis felállításakor) A hozzáfartozók mind nagyobb mértékű bevonása az ápolásba Ápolói szakma presztízsének növelése Egészségügyi szak(közép)iskolai képzésszám növelése Egészségügyi önkéntesség népszerűsítése Nővérszálók biztosítása
Oktatás	Gyakorlatias képzés Alternatív iskolák választhatósága Elhivatott, jól képzett tanárok Kis létszámú osztályok Tanulók egyéniségének, tanulási problémáinak figyelembevétele, kezelése Tanárok optimális bérezése Intézmények optimális felszereltsége Hatékony idegennyelv-oktatás Magas színvonalú felsőoktatás Esélyegyenlőség a hátrányos helyzetű tehetséges fiataloknak Élethosszig tartó tanulás lehetősége	Közoktatás: a legfontosabb közügy ■ nem a ranglistáknak szeretne megfelelni ■ általános, magas szintet igényel ■ elméleti és gyakorlati képzés optimális egyensúlya ■ alap- és későbbi szükséges ■ munkahelyi kompetenciákra is felkészít ■ ingyenes tankönyvellátás ■ igényes, középúton elérhető szakmatanulási lehetőségek széles kínálata ■ a tanári pálya mind vonzóbbá tétele (a leginkább alkalmasak lépjének erre a karrierútra) ■ a tanerő anyagi és társadalmi megbecsültsége ■ megfélelőségi és adott esetben kizáró jellegű kritériumrendszer is ■ elkötelezett, motivált, felkészült, korszerű tudást átadó, korszerű módszerekkel tanító, optimális terhelésnek kitett tanári gárda ■ a tanerő saját feladatait közszolgálati és nem piaci feladatnak tekintni ■ a tanárképzés átlátható, ellenőrzött, szorosan együttműködik az oktatásért felelős állami döntéshozattal, így az egyetemi tananyag összhangban van a közoktatási igényekkel Felsőoktatás: anyagi megbecsültség ■ oktató és hallgató közti kölcsönös megbecsültség, mester-tanítvány viszony ■ szűresi kritériumrendszer (kizárólag a legrátermettebbek oktatásának) ■ jól definiált felsőoktatási stratégia ■ több kontaktóra, egyszerre kevesebb hallgatóval
Közlekedés	Modernizáló infrastruktúra Közlekedési eszközök állapota (tisztá, modernizáló) Összesszervezett tömegközlekedés Akadálymentesség Karbantartott közutak és sínhálózat Látványos zöldfejlesztések	Hálózatosabb közlekedési rendszer (elszigeteltébb területek körforgásba történő bekapcsolása) Hosszú távú, részletes közlekedési stratégia Vonat- és buszmenetrendek országos összehangolása Környezetvédelmi szempontok legmagasabb fokú figyelembevétele (például a vasút- és közúthálózat ne fragmentálja az ökoszisztémát) A tömegközlekedés vagy kerékpár vonzó alternatíva A magánautós közlekedésben nincs konszenzus (a szakértők egy része támogatna minden komfortfokozó fejlesztést, másik felük tudatosan szabna gátat nekik)

Élhetőségi szempontok	Az élhetőségi szempontok tartalma a lakosság szerint	Az élhetőségi szempontok tartalma a szakértő megszólalók szerint
Közélet / politika / kormányzás / adminisztráció	Következetes, kiszámítható, hiteles átlátható, demokratikus kormányzás Logikus, következetes, ritkán változó szabályrendszerek Szakmájukban elismert döntéshozók Alacsonyan tartott infláció Kiegyensúlyozott, optimális adórendszer A szabad véleménynyilvánítás lehetősége A közügyekbe történő formális és informális beleszólás lehetősége Kiegyensúlyozott közmédiá Korrupciómentesség Online ügyintézés, adminisztráció lehetősége mind több területen Közfeladatot ellátók (kimondva: rendőrök, tűzoltók, eu. dolgozók, tanárok) optimális bérezése Idős és más okból munkaképtelen népesség relatív jólétének biztosítása Kiterjedt környezetvédelmi intézkedések (hangsúlyosan: fenntarthatósági szempontok figyelembevétele a döntéshozatalban, környezetvédelmi lépések támogatottsága)	Az államapparátus intézményei és képviselői iránti általános közbizalom megteremtése és fenntartása A közszereplőknek bizalmat megalapozó szakmai tudása van Megfelelő vitakultúra A lakosság számára természetes, hogy formálisan és informálisan is részt vesz a közügyek alakításában, bevonódik a társadalmi kérdésekbe Civil szervezetek döntéshozatalba történő optimális mértékű bevonása
Társadalom	Jó általános közhangulat Támogató társadalmi közeg (magas bizalmi szint, kölcsönös megbecsültség, egymás támogatása, nyitottság, barátságosság, figyelemesség egymással) Szabálykövető állampolgárok Élhető, vonzó vidéki élet (fejlett infrastruktúra, tömegközlekedés, oktatási és egészségügyi intézmények, üzletek, kulturális intézmények) Társadalmi rétegek közötti átjárhatóság, kisebb életszínvonalbeli különbségek Gyakori alulról szerveződés Elterjedt önkéntesség, karitatív tevékenység, adományozási kultúra	Emberek közti kölcsönös megbecsültség, tiszteltet, bizalom Egymást segítő, alulról szerveződő helyi közösségek Elterjedt a formális és informális önkéntesség Kiterjedt párbeszéd a helyi és állami döntéshozók, az emberek, illetve a civil szervezetek között Valódi találkozásoknak helyt adó lehetőségek, „rituálék” alakulnak ki, amelyek érdekében az emberek összejárnak, ami összetartja őket, így közös identitást ad, és alakítja a közösségi normákat is

Fontos kiemelnünk, hogy ugyan önmagában az „energetika” kifejezés, valamint a „környezetvédelem” mint önálló élhetőségi szempont explicit módon nem jelent meg a fókuszcsoporthoz részt vevőkkel történt beszélgetésekben, viszont az itt bemutatott tematika közel mindegyike mentén elő-előjött, hogy az adott terület szabályozásakor fontos számukra, hogy a döntéshozó, amennyiben releváns, a környezetvédelmi és energetikai szempontokra is ügyeljen. Ennek okán e szempontokat a kutatás későbbi lépéseinek (például szakértői interjú vezérfonal, kérdőív) kialakításakor figyelembe vettük. Így interjúinkon már külön szempontként vizsgáltuk meg a területet. A környezet-, illetve természetvédelem kapcsán megszólalóink úgy látják, e célok akkor lesznek magabiztosan megvalósíthatók, ha a társadalom kritikus többségének belső igényévé válik egy általános környezet- és természetvédelmi viselkedésmód kialakítása. Hangsúlyozzák, hogy a környezeti nevelésnek kiemelt helyet kell kapnia a közoktatásban, sőt, a környezetvédelmi intézkedéseknek nemcsak közvetlen veszélyelhárításra kell korlátozódniuk, hanem széles körű ökoszisztéma-szolgáltatást nyújtó területek fenntartását kell célozniuk. Az energetikai kérdések terén konszenzus van a zéró emissziós hazai villamosenergia-termelés elérésében. Konkrétumként felmerült az észszerű határokon belüli atomerőmű-fejlesztés is, vele párhuzamban pedig a megújuló (szél- és napenergia) szintén észszerű mértékű bevonása. Nincs azonban egyetértés az utóbbiak valódi fenntarthatóságában: a közismert pozitívumok említése mellett egy-egy válaszadótól erős szkepszis is megjelenik a valódi fenntarthatóságot és a természetvédelmet illetően (például a napelemparkok erős környezetkárosító hatására utalva). Mindazonáltal felmerül még a szoros és egymást partnernek tekintő együttműködés igénye a nemzetgazdasági ágazatok (például agrárium) és az állami természetvédelmi szervek között, ezzel együtt az ágazati szempontok együttműködés általi közös integrálása.

A kérdőíves adatfelvétel eredményei

Jelen fejezetben a kérdőíves adatfelvétel legfőbb eredményeire koncentrálnunk. Az elemzés során a kutatás korábbi fázisaiban meghatározott élhetőségdimenziók mentén képeztünk le konkrét indikátorokat, amelyeket attitűdállítások formájában, ún. Likert-skálák²² segítségével kérdeztünk

---

²² „Mennyire tartja igaznak a következő állításokat egy ötfokú skálán, amelyen az 1 jelente, hogy egyáltalán nem igaz, az 5-é pedig az, hogy teljes mértékben igaz. Véleményét

le. Mindezekén túl pedig megvizsgáltuk azt is, milyen kölcsönhatások figyelhetők meg az élıhetőség egyes aspektusai között.

A mérőeszköz kialakítása

Az élıhetőség különböző aspektusainak kvantitatív mérésére használt tényezők kiválasztása három lépésben történt. Először a fókuszcsoportos kutatás eredményeit felhasználva nagyszámú (83 db) indikátort dolgoztunk ki, amelyek összesen 8+2 csoportba voltak sorolhatók. Szakértői interjúkkal tovább vizsgáltuk immár célzottan a lakosság által megjelölt területeket és validáltuk, specifikáltuk a csoportokban felmerült szempontokat. Végül az adatfelvételi idő optimalizálása érdekében tovább csökkentettük az egyes dimenziókhoz tartozó indikátorok számát, úgy, hogy az azonos vagy nagyon hasonló szemantikai tartalmú lakossági állításokat összevontuk. Végül kérdőívünkben 38 attitűdállításra kerestük a válaszokat. Az egyes állításokra kapott válaszok alapján végül reprezentatív értelemben is láthatóvá vált az egyes dimenziók lakossági megítélése. Ezt követően arra kerestük a választ, hogy a különböző dimenziók között milyen kapcsolatok figyelhetők meg, valamint hogy melyek azok a dimenziók, amelyek legmarkánsabban befolyásolják Magyarországon az élıhetőség megítélését.

Az élıhetőségindikátorok kialakítása további három lépésben történt: elsőként megvizsgáltuk, hogy a lekérdezett változók milyen mértékben alkalmasak az élıhetőség különböző dimenzióinak empirikus tettenérésére. Második lépésben kizártuk azokat a változókat, amelyek nem illeszkednek a modellünkbe, azután pedig létrehoztuk a konkrét indikátorokat.

Skálavalidáció

Ahhoz, hogy feltárjuk, a vizsgált változók milyen mértékben alkalmasak az élıhetőség különböző dimenzióinak leírására, két eljárást alkalmaztunk. Az első a megbízhatósági (Cronbach's alpha) vizsgálat, amely egy

---

e két végpont közti számokkal árnyalhatja.”

skála belső konzisztenciáját fejezi ki.²³ A másik a konfirmatív faktorelemzés, amely azt mutatja be, hogy egy látens (vagyis nem megfigyelt) változóstruktúra mennyire illeszkedik a kutatói hipotézishez.²⁴

2. táblázat: Élhetőségdimenziók és Cronbach's alpha (CA) értékek (kurzíválva az elemzésből kizárt állítások)

Dimenzió	Változó	CA - állítás	CA	Korrektív utáni CA
Életszínvonal	Elégedett az életével, ahogy mostanában él.	0,756	0,824	-
	Háztartásának anyagi helyzete megfelelő.	0,747		
	Az Ön személyes jövője jól tervezhető, kiszámítható.	0,776		
	Elégedett a lakhatási lehetőségeivel.	0,829		
Munka	Munkahelye vagy vállalkozása stabil, hosszú távon lehet vele tervezni.	0,739	0,756	-
	Munkahelyi környezete összességében megfelelő az Ön számára.	0,681		
	Munkája lehetőséget ad a fejlődésre.	0,663		
	Munkáját hasznosnak érzi.	0,721		
	Munkahelyén a munkaidő-beosztás kellően rugalmas és korszerű.	0,749		
Egészség	Minden lehetsége adott ahhoz, hogy egészséges életmódot folytasson.	0,871	0,855	-
	A környéken könnyen elérhető minden szükséges egészségügyi szolgáltatás.	0,820		
	Az állami egészségügyi ellátások színvonala megfelelő.	0,799		
	Az Ön közelében lévő állami egészségügyi intézmények állapota és felszereltsége összességében megfelelő.	0,812		
	Váratlan egészségügyi probléma esetén volna lehetősége hamar ellátáshoz jutni.	0,814		
Oktatás	Európai viszonylatban a magyar közoktatás megfelelő tudást biztosít a tanulóknak.	0,794	0,841	0,896
	A magyar közoktatás figyelembe veszi a tanulók egyéni szükségleteit.	0,793		
	A közoktatási intézmények felszereltsége megfelelő színvonalú.	0,797		
	Magyarországon a felsőoktatás megfelelő tudást ad az egyetemi hallgatóknak.	0,807		
	<i>Megengedheti magának, hogy kedve szerinti képzésben vegyen részt.</i>	0,900		

²³ Cho 2016.

²⁴ Kline 2010.

Dimenzió	Változó	CA - állítás	CA	Korrektio utáni CA
Lakóhely	Mindent összevetve lakóhelye egy jó, élhető környéken helyezkedik el.	0,656	0,75	0,804
	Lakóhelye környékén minden fontos szolgáltatás elérhető.	0,684		
	Lakóhelye környékén sok a zöldterület.	0,761		
	Lakóhelye környékén megfelelő a közbiztonság.	0,693		
	Lakóhelye környékén van lehetőség szórakozni vagy kultúrprogramon részt venni.	0,727		
Közlekedés	Lakóhelye környezetében a közutak, járdák állapota és mennyisége megfelelő.		0,694	
	Lakóhelye környezetében a tömegközlekedés megfelelő minőségű.			
Politika	Az országban a politikai vezetés alapvetően jó és kiszámítható döntéseket hoz.	0,903	0,922	0,939
	<i>Lakóhelyén az önkormányzat megfelelően és átláthatóan működik.</i>	0,930		
	Az országban megfelelően működik a demokrácia.	0,899		
	A hazai döntéshozók hiteles emberek.	0,901		
	Az országban szabad a véleménynyilvánítás.	0,906		
	A médiában több különböző politikai nézőpont megjelenik.	0,910		
	<i>Okmány- és más adminisztrációs ügyeit gyorsan el tudná intézni.</i>	0,926		
	Magyarországon összességében jók a környezetvédelmi intézkedések.	0,915		
Társadalom	Magyarországon összességében jó a közhangulat.	0,637	0,752	-
	Magyarországon az emberek megbecsülik egymást.	0,628		
	A közvetlen környezetében élő emberek segítőkészek egymással.	0,770		
	A társadalom egyes tagjai között nincs nagy életszínvonalbeli különbség.	0,727		

A megbízhatósági vizsgálat eredményei szerint a vizsgált változók alapvetően jól illeszkednek a feltételezett dimenziókhoz: a Cronbach's alpha mutató értéke a közlekedés dimenziót leszámítva minden esetben meghaladja a 0,7-es küszöbértéket. Egy változónál („Megengedheti magának, hogy kedve szerinti képzésben vegyen részt” [oktatás]) viszont egyértelműen azt látjuk, hogy jelentősen javulna a megbízhatósági mutató értéke abban az esetben, ha kizárnánk az elemzésből.

A megbízhatósági elemzést követően a konfirmatív faktorelemzést is elvégeztük, amely ismételten azt mutatja, hogy a vizsgált változók alapvetően jól megragadják az élhetőség meghatározott dimenzióit. Ezenkívül

azonban az eljárás két további tanulsággal is szolgál: egyrészt azt mutatja, hogy két változó (1. „Lakóhelyén az önkormányzat megfelelően és átláthatóan működik” [politika]; 2. „Okmány- és más adminisztrációs ügyeit gyorsan el tudná intézni” [politika]) csak gyengén illeszkedik a modellbe, másrészt pedig feltárja, hogy a közlekedés és a lakóhely dimenziók között nagyon erős összefüggés figyelhető meg. Ez utóbbi eredmény egyáltalán nem meglepő. Ahogy azt több korábbi kutatás is kimutatta,²⁵ a lakóhellyel való elégedettséget jelentős mértékben orientálja a lokális közlekedéssel való elégedettség mértéke.

Ezzel összhangban a két dimenzió összevonása – és a másik két változó kizárása – mellett döntöttünk.

Az így kapott indikátorok belső konzisztenciája megfelelő ($CA > 0,7$), és a faktorstruktúra illeszkedése ($RMSEA [0,052] < 0,1$) is jó.²⁶

A skálák kialakítása

A konkrét indikátorok kialakításához első lépésben 0–100-as intervallumra skáláztuk újra az egyes változókat. Második lépésben a konkrét élethelemségdimenziók kialakításához két eljárást is kipróbáltunk:

1. A konfirmatív faktorelemzéssel kapott súlyokat felhasználva vontuk össze az itemeket. (Ebben az esetben az egyes változók nem azonos súllyal szerepeltek az elemzésben, hanem olyan mértékben, amilyenben azt az algoritmus „indokoltnak tartotta”.)
2. Súlyozás nélkül átlagoltuk az itemeket. (Ebben az esetben az egyes változók azonos súllyal szerepeltek az elemzésben.)

Mivel a két eljárás eredménye között nagyon magas a korreláció ($R > 0,95–0,99$), a súlyozás nélkül kialakított indexeket alkalmaztuk. Ezt a döntést alapvetően két tényező is indokolta: egyrészt a súlyozás nélkül kialakított indexek könnyebben reprodukálhatók egy későbbi ismétlés esetén, másrészt potenciális idősoros elemzések esetén is egyszerűbben összehasonlíthatók a különböző mérések eredményei.²⁷

---

²⁵ Gyorgyovich–Pillók 2022.

²⁶ Vö.: Xia–Yang 2019.

²⁷ Vö.: Roser 2014.

3. táblázat: Az élehetőségdimenzió-index 100-as skálára alakított súlyozott és súlyozatlan verziói (átlag)

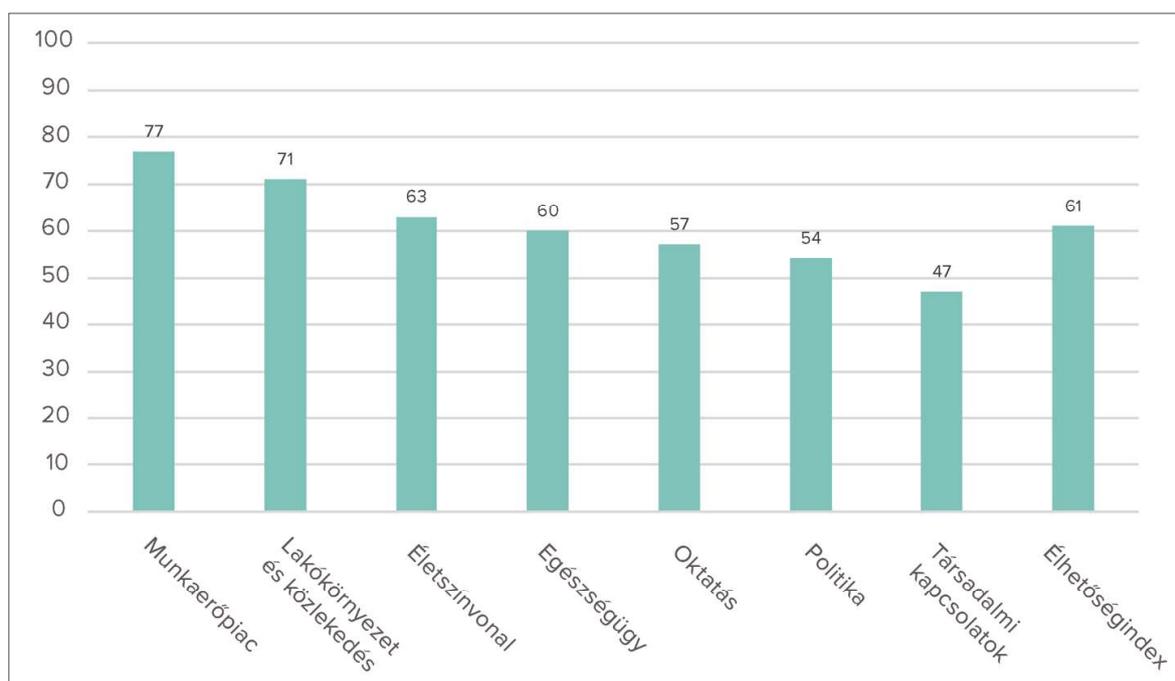
Dimenziók	Súlyozás nélkül	Súlyozva
Életszínvonal	63	63
Munka	77	77
Egészségügy	60	59
Oktatás	57	56
Lakókörnyezet és közlekedés	71	71
Politika	54	53
Társadalom	47	46

Az általános élehetőségindikátor kialakításakor is ugyanezt az eljárást alkalmaztuk. Vagyis az élehetőségindex az egyes dimenziók átlaga révén jön létre.

Eredmények

A kialakított indikátorokra vonatkozó eredményeket az alábbi ábra szemlélteti:

1. ábra: Az egyes élehetőségdimenziók jelenlegi értékei a 0–100-as skálán

Az eredmények alapján elmondható, hogy a lakosság leginkább a munkaerőpiac, illetve a lakókörnyezet és közlekedés dimenziókkal elégedett. A középmezőnyben helyezkedik el az életszínvonal és az egészségügy, valamivel pedig még lejjebb van az oktatás és a politika. A legalacsonyabb érték – ahol már összességben is többen vannak az elégedetlenek – a társadalmi kapcsolatok dimenzióban regisztrálható. Vagyis elmondható, hogy míg a munkaerőpiaci helyzetet és a lakókörnyezet állapotát jellemzően „élhetőnek” ítélik meg a válaszadók, addig a politika és a társadalmi kapcsolatok területén jelentős hiányosságokat regisztrálhatunk.

Kapcsolat az élhetőségdimenziók között

Az egyes dimenziókra vonatkozó általános eredmények bemutatását követően megvizsgáltuk azt is, hogy milyen kapcsolatok figyelhetők meg a különböző indikátorok között. Ehhez hálózatelemzést alkalmaztunk,²⁸ mivel ez az eljárás az összefüggések lineáris megragadása helyett az egyes tényezők közötti kölcsönhatásokat és visszacsatolási ciklusokat állítja a fókuszba.²⁹ Ez pedig különösen jól illeszkedik az élhetőség különböző dimenziói között tetten érhető kapcsolatok modellezésére.

Az eredmények azt mutatják, hogy a hét komponens mindegyike kapcsolódik a hálózathoz, vagyis egy erősen integrált rendszert látunk. Az egyes elemek között pozitív irányú kapcsolat van, ami azt mutatja, hogy az élhetőség különböző dimenziói kölcsönösen „erősítik” egymást. A legmarkánsabb kapcsolat a politika és a társadalom, illetve a politika és az egészségügy dimenziók között figyelhető meg, de jelentős az oktatás és a lakóhely megítélése között is. Hasonlóképpen erős kölcsönhatás regisztrálható az életszínvonal és munka indikátorok között.

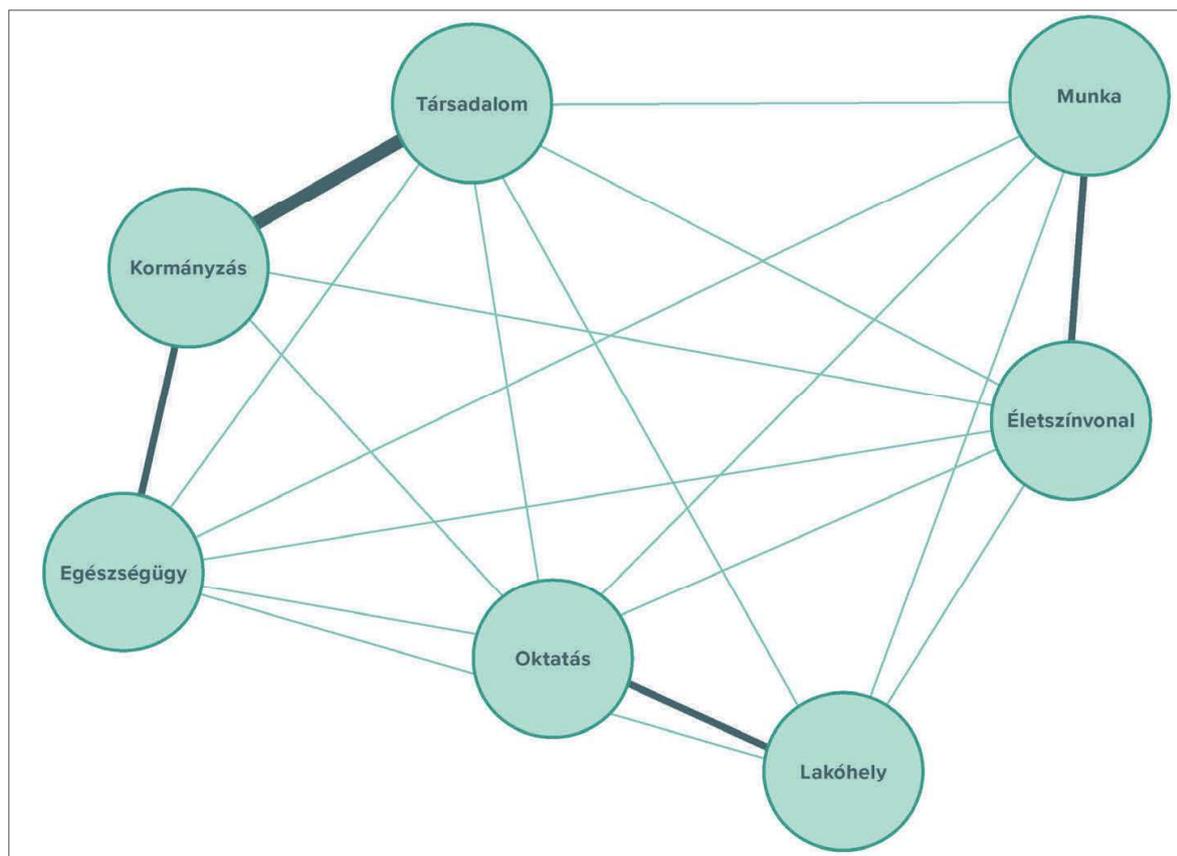
A hálózat általános felépítésének bemutatását követően megvizsgáltuk azt is, hogy mely változók foglalnak el központi pozíciót a rendszerben. Vagyis melyek azok a dimenziók, amelyek leginkább alakítják az „információáramlást”, azaz mely tényezők fejtik ki a legmarkánsabb hatást a

---

²⁸ A hálózat kialakításához az R programcsomag EBICglasso függvényét használtuk fel (Friedman–Hastie–Tibshirani 2019). Az élsúlyok (változók közötti kapcsolatok erőssége) a változók közötti parciális korrelációk értékével egyeznek meg. (A parciális korreláció egy változóhalmaz esetén – egyszerűen szólva – azt mutatja meg, hogy milyen kapcsolat figyelhető meg két változó között abban az esetben, ha az összes többi változó hatását kizárjuk ebből a kapcsolatból.)

²⁹ Dalege et al. 2016.

2. ábra: Élhetőségdimenziók hálózata

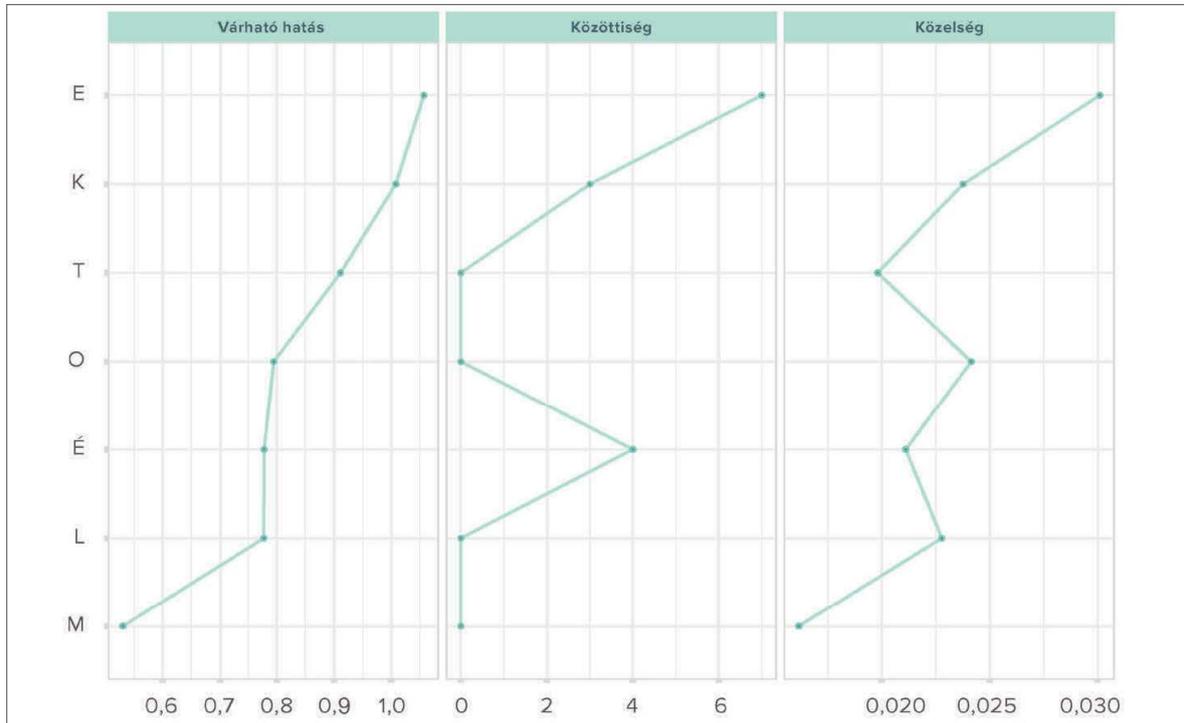
hálózatra. Ennek a mérésére a három leggyakrabban használt mutató az erősség (*strength*³⁰), a közelség (*closeness*) és a közöttség (*betweens*³¹). Az erősség (vagy várható hatás) az egy adott csomóponthoz (változóhoz) közvetlenül kapcsolódó élcsúcsok összege. Vagyis *ez a mutató azt írja le, hogy az adott csomópontnak mekkora közvetlen hatása van a hálózatra*. A közelség az adott csomópont (változó) és a hálózat összes többi csomópontja közötti legrövidebb út hosszának inverzét fejezi ki. Más szavakkal a közelség *azt mutatja meg, mennyire valószínű, hogy egy adott csomópontból származó információ közvetlenül vagy közvetve az egész hálózaton keresztül „utazik”*. Végezetül a közöttség *azt írja le, hogy egy adott csomópont milyen erősen képes befolyásolni az információáramlást a hálózatban*.³²

³⁰ A „hagyományos” erősség mutató az élsúlyok abszolút értékeinek összege, vagyis a negatív kapcsolatok is nagyobb értéket eredményeznek. Ezzel szemben a várható hatás mutató korrigálja ezt a problémát.

³¹ Dalege et al. 2016; Kollár–László 2022.

³² Uo.

3. ábra: Centralitásmutatók

E – EGÉSZSÉGÜGY, K – KORMÁNYZÁS/POLITIKA, T – TÁRSADALMI KAPCSOLATOK, O – OKTATÁS,
É – ÉLETSZÍNVONAL, L – LAKÓHELY, M – MUNKAERŐPIAC

A vonatkozó mutatókról elmondható, hogy mindhárom esetén az egészségügy és a politika (a közöttiségnél még az életszínvonal, a közelségnél pedig az oktatás) fejt ki a legnagyobb hatást a hálózatban. Vagyis az élehetőség különböző dimenziói közötti kölcsönhatásokat ezek a tényezők befolyásolják a legmarkánsabban. Más szavakkal *az egészségügy és a politika megítélése képes a legnagyobb hatást gyakorolni az élehetőség általános percepciójára.*

Ezeket az eredményeket egy regressziós modell révén is megvizsgáltuk, ahol az élehetőségindexet rögzítettük függő változóként, az egyes dimenziókat pedig függetlenként.

4. táblázat: Az élehetőségindex és az élehetőségdimenziók kapcsolata

Változó	Standardizált béta együttható
Politika	0,238
Oktatás	0,208
Egészségügy	0,206
Életszínvonal	0,19
Társadalmi kapcsolatok	0,17
Munkaerőpiac	0,159
Lakókörnyezet és közlekedés	0,151

Ezek az eredmények alapvetően egybecsengenek a korábbiakkal. A legmarkánsabb hatást ebben az esetben a politika, majd pedig az oktatás és az egészségügy fejt ki, de jelentős hatása van még az életszínvonalnak is. Mindezek az eredmények két dolgot implicálnak: egyrészt az élhetőség társadalmi megítélése növelhető olyan tényezők fejlesztése révén, mint amilyen az oktatás vagy az egészségügy, másrészt pedig jelentős mértékben befolyásolja a politikai hangulat általános megítélése is.

Ez utóbbit különösen jól illusztrálja, ha a politikai orientáció tükrében vizsgáljuk meg az egyes dimenziókat.

5. táblázat: Politikai orientáció és élhetőség

	Életszínvonal	Munkaerőpiac	Egészségügy	Oktatás	Lakókörnyezet és közlekedés	Politika	Társadalmi kapcsolatok	ÉLHETŐSÉG
Fidesz-KDNP	70	81	72	70	75	77	59	71
Összefogás	59	74	49	40	69	24	34	49
Magyar Kétfarkú Kutya Párt	56	73	43	40	59	31	36	48
Mi Hazánk Mozgalom	56	76	49	48	67	36	38	52
Nem szavazott	59	78	59	59	69	53	43	59
Nem válaszol	61	74	57	54	69	50	45	58

A legnagyobb különbség a politika terén regisztrálható: a Fidesz-KDNP-szavazók esetén 77, az ellenzéki szavazók esetén pedig 24 pontot ér el ez a dimenzió. Hasonlóan markáns különbség figyelhető meg az oktatás (70 pont szemben a 40 ponttal), a társadalmi kapcsolatok (59–34) és az egészségügy (72–49) esetén is. A legkisebb differenciák a munkaerőpiac (81–74) és a lakókörnyezet (75–69) esetén érthetők tetten. Az általános élhetőségindexnél pedig 22 pont a különbség a kormánypárti és az ellenzéki szavazók között.

Összegzésképp

A Századvég társadalomtudományi kutatócsoportja 2022 márciusa és június között felmérést végzett a hazai lakosság körében, hogy feltárja, milyen kurrens szempontok mentén tekintenek a magyarok „élhetőnek” egy országot. Célunk egy olyan ideáltipikus országkép felvázolása volt, amely módszertanilag validálható, a hazai viszonyokra optimalizált társa-

dalomszervezési igazodási pont lehet a későbbiek során. Kutatásunkat az a felismerés hívta életre, hogy a sok esetben erősen tematizált nemzetközi indexek, bár fontos kapaszkodót nyújtanak hazánk relatív pozíciójának meghatározásához, nem adnak egységes képet az akár egészen eltérő élehetőségi szempontok egymáshoz való viszonyáról, valamint nem feltétlenül reflektálnak az adott társadalom sajátosan megjelenő igényeire.

Annak érdekében, hogy láthatóvá tegyük, milyen élehetőségi szempontok fontosak a hazai lakosságnak, nyolc fókuszcsoporthoz, majd húsz szakértői interjú segítségével 8+2 élehetőségi indikátort detektáltunk: oktatás, egészségügy, életszínvonal, társadalmi kapcsolatok, munkaerőpiac, lakókörnyezet, közlekedés, politika (+ energetika és környezetvédelem). Végül egy ezerfős lakossági kérdőíves adatfelvétel segítségével reprezentatív mintán mutattuk be ezen dimenziók kvantifikált eredményeit.

Az adatfelvétel rámutatott, hogy a lakosság alapvetően „élhetőnek” véli a hazai munkaerőpiaci lehetőségeket, illetve a lakókörnyezet és közlekedés állapotát,³³ a legkisebb pontszámokat pedig a (tágan értelmezett) politika (54), illetve társadalmi kapcsolatok dimenziók mentén regisztráltuk. További fontos megállapítás, hogy a vizsgálatba vont minden komponensünk „kapcsolódik” is egymáshoz, tehát modellünk egy erősen integrált rendszer, amelynek, úgy tűnik, minden eleme hatással van más élehetőségi aspektusokra is. Ezek közül is a legerősebb kapcsolatot a politika – társadalmi kapcsolatok, illetve a politika–egészségügy relációjában látjuk. Mindezekkel összhangban az élehetőségérzetet befolyásoló tényezők körét ezek az aspektusok befolyásolják a legmarkánsabban, tehát az élehetőségérzet ezeken a területeken végzett intervenciókon keresztül akár markánsan is növelhető.

---

³³ A 100-as skálán 77, illetve 71 pontot mértünk.

Irodalom

Anand, P. 2016: Happiness, well-being and human development: the case for subjective measures. *Human Development Report background paper*. New York, United Nations Development Programme.

Bauer, R. A. 1966: *Social indicators*. Cambridge, MIT Press.

Chan, T. W. 2018: Social Mobility and the Well-Being of Individuals: Social Mobility and Well-Being. *The British Journal of Sociology*, 69 (1): 183–206. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12285>

Cho, E. 2016: Making Reliability Reliable. *Organizational Research Methods*. *SAGE Publications*, 19 (4): 651–682. <https://doi.org/10.1177/1094428116656239>

Corak, M. 2013: Income Inequality, Equality of Opportunity, and Intergenerational Mobility. *Journal of Economic Perspectives*, 27, (3): 79–102. <https://doi.org/10.1257/jep.27.3.79>

Dalege, J. – Borsboom, D. – van Harreveld, F. – van den Berg, H. – Conner, M. – van der Maas, H. L. 2016: Toward a formalized account of attitudes: The Causal Attitude Network (CAN) model. *Psychological Review*, January 123 (1): 2–22. <https://doi.org/10.1037/a0039802>

Friedman, J. – Hastie, T. – Tibshirani, R. 2019 : *Graphical Lasso: Estimation of Gaussian Graphical Models*. <https://cran.r-project.org/web/packages/glasso/glasso.pdf>

Glatz, C. – Anja, E. 2020: Patterns of Trust and Subjective Well-Being Across Europe: New Insights from Repeated Cross-Sectional Analyses Based on the European Social Survey 2002–2016. *Social Indicators Research*, 148, (2): 417–39. <https://doi.org/10.1007/s11205-019-02212-x>

Goldsmith, E. B. 1996: *Resource management for individuals and families*. Minneapolis, West Publishing.

Gyorgyovich, M. – Pillók, P. 2022: Vándorlási vágyak és motivációk város és falu viszonylatban. In Pillók, P. – Stefkovics, Á. – Hortay, O. (szerk.): *Századvég Riport 2021*. Budapest, Századvég Kiadó, 353–368.

Jerome, F. – Trevor, H. – Tibshirani, R. 2011: Glasso: Graphical lasso-estimation of Gaussian graphical models. R package version 1.7. <http://CRAN.R-project.org/package=glasso>

Kline, R. B. 2010: *Principles and practice of structural equation modeling*. New York, Guilford Press.

Kollár, D. – László, T. 2022: *Long torn by ill fate? Politics in Central Europe*. Kézirat.

Kroll, C. 2008: *Social Capital and the Happiness of Nations. The Importance of Trust and Networks for Life Satisfaction in a Cross-National Perspective*. Bruxelles – Frankfurt a. M. – New York – Oxford, Peter Lang Publishing.

Max, R. 2014: *Human Development Index (HDI)*. <https://ourworldindata.org/human-development-index>

Mill, J. S. 1994: *A szabadságról*. Budapest, Osiris Kiadó.

Miskolczi, M. – Zenovitz, L. – Kollár, D. – Kollár, J. 2022: A szubjektív jóllét és az adaptív-konvergens, illetve exaptív-divergens gondolkodás közötti kapcsolat a koronavírus-járvány idején. *Acta Medicinæ Et Sociologica*, 13(35), 145–164. <https://doi.org/10.19055/ams.2022.11/29/8>

OECD 1976: *Measuring social well-being: a progress report on the development of social indicators*. Paris, OECD.

Pápay, Gy. 2010: *Demokrácia filozófiai megalapozás nélkül*. Budapest, Ráció Kiadó.

Sen, A. 1986: *The Standard of Living*. Cambridge University.

Sen, A. K. 1993: Capability and Well-Being. In Nussbaum, M. – Sen, A. K. (szerk.): *The Quality of Life*. Oxford University Press.

Stiglitz, J. E. – Amartya, S. – Jean, P. F. 2009: *Report of the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/8131721/8131772/Stiglitz-Sen-Fitoussi-Commission-report.pdf>

Tomyn, A. J. 2015: Raymond A. Bauer: Pioneer in the Use of Sample Surveys to Assess Quality of Life. *Applied Research in Quality of Life*, 10, 375–377. <https://doi.org/10.1007/s11482-015-9408-9>

Welzel, C. – Inglehart, R. 2010: Agency, Values, and Well-Being: A Human Development Model. *Social Indicators Research*, 97, (1): 43–63. <https://doi.org/10.1007/s11205-009-9557-z>

Xia, Y. – Yang, Y. 2019: RMSEA, CFI, and TLI in structural equation modeling with ordered categorical data: The story they tell depends on the estimation methods. *Behavior Research Methods*, 51, 409–428. <https://doi.org/10.3758/s13428-018-1055-2>